

Kā mazināt nevienlīdzību?

- Latvijas Zaļā kustība, Latvija

Saīsināts atskats uz diskusiju "Vai Latvijas politika vērsta uz globāla un nacionāla mēroga nevienlīdzības mazināšanu finanšu resursu pieejamības attīstībai kontekstā". Pilna rasta versija pieejama ŠEIT.

Septembrī ANO valstis ir atskaitījušās par panākumiem Ilgtspējīgas attīstības mērķu 2000-2015 sasniegšanā un radījušas jaunus mērķus, kas jāsasniedz līdz 2030.gadam. Tostarp parādījusies arī līdz šim neminēta problēma – nevienlīdzības mazināšana gan valstu iekšienē, gan starp valstīm. Tā kontekstā paredzēts palielināt iedzīvotāju ar zemākiem ienākumiem straujāku ienākumu palielināšanu, veicināt sociālo, ekonomisko iekļaušanos visām iedzīvotāju grupām, samazināt dažādu diskriminējošu dokumentu un politiku pieņemšanu, pieņemt atalgojuma, sociālās aizsargības politikas, kas veicinātu vienlīdzību, nodrošinātu drošu migrāciju un iedzīvotāju mobilitāti un citus apakšmērķus. Latvijas Zaļā kustība, reaģējot uz pilsoniskās sabiedrības nepieciešamo iesaisti, plašākas sabiedrības informēšanas par jaunajiem attīstības mērķiem, kā arī vēlmi aktualizēt globālo mērķu aktualizāciju Latvijas politiķu dienas kārtībā, nāca klajā ar iniciatīvu organizēt diskusiju par Latvijas politiku nevienlīdzības mazināšanai nacionālā līmenī, kā arī mūsu valsts rīcību nevienlīdzības mazināšanai globāli.

2015. gada 20. oktobrī Kaņepes kultūras centrā notika diskusija, kurā piedalījās aptuveni 30 interesentu un lūgtie diskusijas dalībnieki, tai skaitā Mārtiņš Krieviņš (Valsts Kancelejas vadītājs, bijušais Pārresoru koordinācijas centra vadītājs Nacionālās Attīstības Plāna (NAP) izstrādes laikā), Ilze Viņķele (Saeimas deputāte, bijusī Labklājības ministre), Gints Turlajs (ekonomists, konsultāciju uzņēmuma Smart Continent LV Ekoterm SIA ģenerāldirektors), Māra Sīmane (Pārresoru koordinācijas centra konsultante, viena no NAP veidotājām), Āris Ādlers (Latvijas Zaļās kustības padomes loceklis, pēta investīciju ietekmi uz pārejas ekonomikas valstīm) un Zanda Kalniņa Lukaševica (Ārlietu ministrijas parlamentārā sekretāre)

Kādi bija galvenie secinājumi un atziņas diskusijā, kā arī ieteikumi rīcībai nacionālā un globālā mērogā?

Īsa pamācība ceļā uz (ne)vienlīdzību

Ekonomists Gints Turlajs nāca klajā ar nepielūdzamu faktu – Latvija jau ilgstoši cīnās par pirmo vietu nevienlīdzības ziņā Eiropas Savienībā. Šobrīd tā ir pirmajā vietā, uz

papēžiem min Bulgārija. Kā galvenos iemeslus viņš min to, ka mums nav progresīvā nodokļa (no tā visbiežāk izvairās bijušās PSRS valstis), turklāt šeit ir ES zemākais kapitāla nodoklis. Viņaprāt, galvenie iemesli, kāpēc pasaulē nevienlīdzība palielinās, ir arī jaunās tehnoloģijas – ir svarīgi, lai visi cilvēki lietotu vienu un to pašu izstrādājumu, jo tā ir vieglāk. Piemēram, visiem ir jābūt facebook.com, jo visi tur ir. Tas traucē attīstīties un pelnīt citiem sociālajiem tīkliem. Nepieminēt nevar arī faktu, ka pasaulē mazinās uzņēmuma nodokļa likmes.

Zanda Kalniņa Lukašēvica kā labo piemēru aprakstīja 2 Joti vienlīdzīgas sabiedrības – Japānu un Zviedriju – un mehānismus, kā tās sasniegušas šī brīža līmeni. Zviedrijā ir liela atšķirība starp lielajām un mazajām algām, bet progresīvā nodokļu sistēma pārdala naudu tā, lai arī nabadzīgākajām ģimenēm būtu līdzvērtīgas iespējas.

Savukārt Japānā atšķirība starp mazajām un lielajām algām ir salīdzinoši maza, tāpēc arī vienkāršāko darbu darītāji spēj sevi finansiāli nodrošināt. Kāda klausītāja arī pieminēja Somijas piemēru – tur vienlīdzība nav tik daudz saistīta ar tīri ekonomiskiem instrumentiem, bet gan ar faktu, ka, sākot no 2. Pasaules kara beigām, vienā skolas solā tika sēdināti bērni, kuru tēvi iepriekš karojuši viens pret otru. Tādejādi sabiedrībā jau kopš bērnības ieaudzināts, ka nevienu nedrīkst ignorēt. Kad tika noskaidrots, kā citas – veiksmīgākas – valstis tikušas līdz vienlīdzībai, bija jāsāk skaidrot, kā Latvija kļuvusi par pastāvīgu ES nevienlīdzīgāko valstu TOP2 iemītnieci. Ilze Viņķele atzina, ka pie vainas ir lēmumi, kas balstīti nevis uz faktiem un pētījumiem, bet gan paražās balstītās tradīcijās. Ginta Turlaja minētā progresīvā ienākumu sistēma pati par sevi neatrisina nevienlīdzības problēmu – tas ir tikai viens no instrumentiem, kas, iespējams, palielina pēc tam pārdalāmo naudas masu. Bet jārunā arī par nevienlīdzību izglītībā un veselības aprūpē. Izglītības kvalitāte un pieejamība ir viens no nevienlīdzību ietekmējošiem rādītājiem. Tas ir tas, kas var pārraut šo nabadzības un ierobežotu iespēju apli.

Ja skatāmies uz augstāko izglītību – daudz cilvēku nozarē ir jau sen. Un viņi ir konkurētspējīgi tieši šādā sistēmā. Pie tā viņi arī turēsies, kaut arī šī sistēma arvien vairāk atpaliek no mūsdienu vajadzībām un rada vairāk problēmu nekā risinājumu. Bet, tā kā ir spēcīga lobiju grupa, viņi šo status quo mēģina noturēt. Līdzīgi ir veselības aprūpē.

Kopumā Latvija pēdējo 25 gadu laikā kļuvusi nevienlīdzīgāka, vienīgi krīzes laikā palielinājusies vienlīdzība. To nodrošinājuši 2 faktori – bagātie cilvēki strauji zaudēja ienākumus, bet, piemēram, pensionāru ienākumi, lai arī nelieli, tomēr bija stabili. Kā minēja Māra Sīmane, šajā laikā cilvēki arī sāka vairāk sadarboties viens ar otru. Ja pirms tam bija pieejami, piemēram, mājokļu siltināšanas projekti, cilvēki tomēr tajos neiesaistījās, jo nespēja vienoties savā starpā. Bet līdz ar krīzes sākumu cilvēki sāka

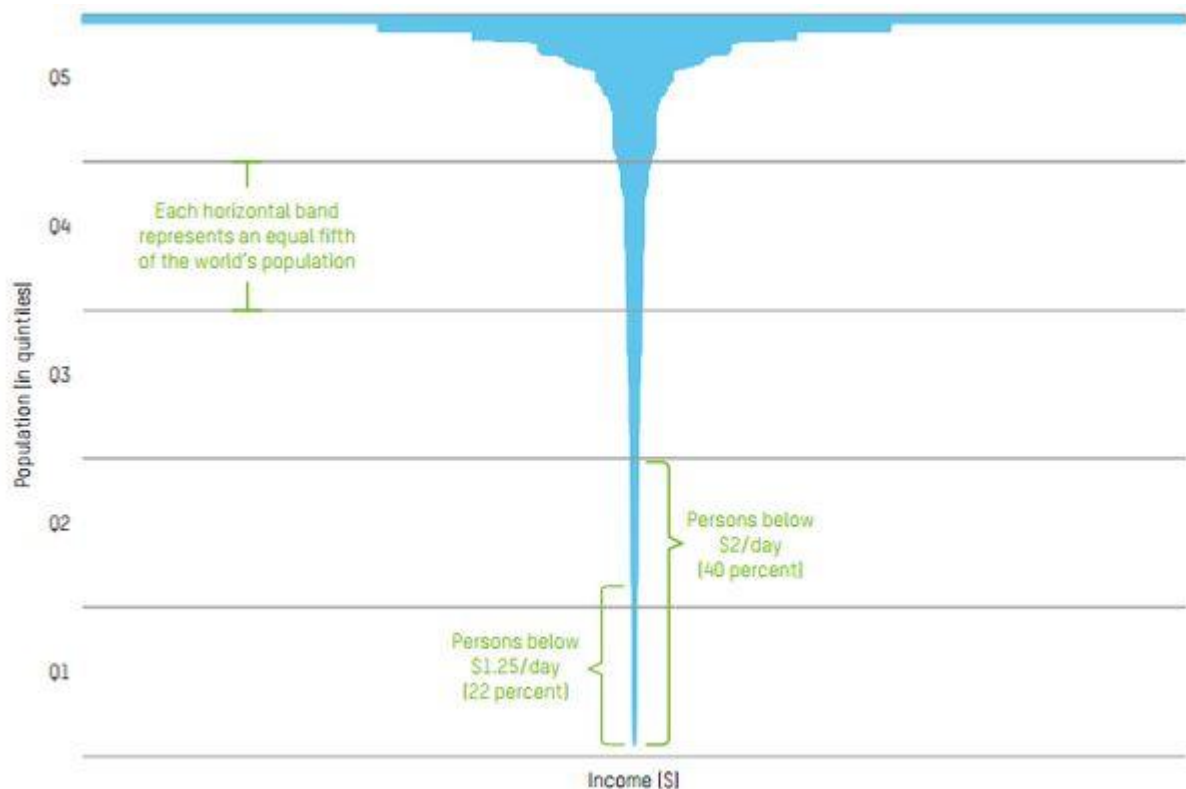
meklēt izdevīgākus risinājumus, kas bieži vien sevī ietvēra arī sadarbību vienam ar otru.

Ekonomists Gints Turlajs kā vienu no nevienlīdzības iemesliem min Padomju mantojumu – esam dzīvojuši hierarhijā un mācīti neiebilst pret pastāvošo sistēmu. Tātad – ja ir maza alga, neviens arī neaizstāvēs savas tiesības uz taisnīgu atalgojumu. Kā min Māra Sīmane – visticamāk arī lielā neuzticība ir Padomju mantojums, un NAP paredz ne tikai pasākumus uzticēšanās vairošanai, bet tiek runāts arī par to, kā mērīt uzticēšanos. Tā kā šajā diskusijā par to tiek runāts ne pirmo reizi, ir skaidrs, ka tas ir svarīgi.

Tāpat viens no NAP mērķiem ir veicināt sociāli atbildīgu uzņēmējdarbību – tādu, kurā ieguvējs ir ne tikai uzņēmuma īpašnieks, bet arī darbinieki, turklāt netiek degradēta ne dabas, ne sociālā vide. Tas būtībā ir vienlīdzības pamatu pamats – negūt labumu uz citu ciešanu rēķina. Bet, kā atzina Mārtiņš Krieviņš, ir arī sasniegumi, ar ko mēs varam lepoties. Un jāatceras, ka labklājīgākās Eiropas valstis šo līmeni sasniegušas gadu simtu laikā.

Nevienlīdzība valstu starpā

Diskusijas otrajā daļā dalībnieki runāja par nevienlīdzību starp valstīm, kas patiesībā ir cieši saistīta ar nevienlīdzību valstu iekšienē – jo vienlīdzīgāka sabiedrība valstī, jo vairāk tā ir gatava iesaistīties citu valstu problēmu risināšanā. Ne velti viens no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir nevienlīdzības mazināšana starp valstīm UN to iekšienē. Ienākumu sadalījumu pasaulē un to izmaiņas lieliski parāda Āra Ādlera piedāvātais "šampanieša glāzes" grafiks, kurš vēl 1992.gadā izskatījās pēc glāzes, bet 2014.gadā jau drīzāk atgādina vecmodīgu cepumu trauku

Šī grafika/glāzes augšgalā ir cilvēki ar ļoti lieliem ienākumiem. Un šos ienākumus viņi netur zeķē, bet gan investē – ja viņi neinvestētu, viņi nekad nebūtu nonākuši šīs “glāzes” augšgalā. Investīcijas var gan palīdzēt uzlabot vietējās kopienas dzīvi, gan to bojāt. Āris Ādlers apgaismoja publiku par to, kā investīciju projekti, piemēram, Gruzijā degradē dabas un biznesa vidi vietējai kopienai. Piemēram, gadījumā, ja tiek uzcelts liels dambis hidroenerģijas ražošanai, vietējie cilvēki var aizmirst, piemēram, par tūrisma vai lauksaimniecības attīstīšanu. Turklāt ienākumus no šiem lielajiem projektiem negūst vietējie iedzīvotāji, bet gan ārvalstu investori, kuriem uz savas ādas pēc tam nebūs jāizjūt ne vietējās vides, ne sociālās sfēras degradācija. Protams, svarīgs ir arī jautājums, kā šīs “glāzes” formu ietekmē ne tikai ienākumu sadalījums, bet fakts, ka valstīs, kurās ienākumi ir mazāki, dzimst vairāk cilvēku. Arī Latvijā jārunā par uzņēmējdarbības dominanci, kurai jāliek pretī kaut kādas alternatīvas. Vēl aizvien valda paradigma – jo lielāks IKP, jo mēs dzīvosim labāk. Jo vairāk infrastruktūras, jo labāk. Bet mēs nepieminam to, ka cilvēkiem jāsāk dzīvot labāk, nevis skaitļiem jākJūst lielākiem. Zanda Kalniņa Lukaševica atgādina, ka tieši ANO Ilgtspējīgas attīstības tūkstošgades mērķi ir veltīti tam, lai šīs “glāzes” formu uzlabotu, un tas ietver ne tikai nabadzības mazināšanu, bet arī labāku pārvaldību, dzimumu līdztiesību, pieeju veselības aprūpei un izglītībai ikvienam. Un šo mērķu sasniegšana prasa problēmas pamanīt un risināt, pirmkārt, pašiem savā valstī, nevis tikai salīdzināt nabadzīgās un bagātās valstis.

Vai Latvijai vajadzētu un vai tā var palīdzēt citām valstīm?

Protams, tā kā mums pašiem ir gana daudz problēmu, palīdzēšana citiem ir liels izaicinājums. Kāpēc vispār būtu jāpalīdz? Pirmkārt, runa ir par vērtībām – ja kādam ir slikti, ir jāsniedz palīdzīga roka. Otrkārt, tas jādara kaut vai savtīgu iemeslu dēļ – ja apkārt ir attīstītas un drošas teritorijas, arī pašā Latvijā ir drošāk.

Āris Ādlers rosina, ka jādodomā, kā lēmumus dažādos sektoros sasaistīt ar nevienlīdzības problēmu. Piemēram, piešķirot fosilā kurināmā subsīdijas, jāuzdod jautājums, kā tas ietekmēs dzimumu līdztiesību. Āra atbilde – negatīvi, jo lielākā daļa uzņēmēju vai autovadītāju, īpaši attīstības valstīs, ir vīrieši. Tātad, ja viņi saņems lielākus ienākumus, atšķirība starp sievietēm un vīriešu labklājību tikai pieaugs. Ir svarīgi katrā lēmumā mēģināt atrast tās nianšes, kas varētu ietekmēt nevienlīdzību, pat tad, ja sākotnēji šīs lietas šķiet savstarpēji absolūti nesaistītas. Kā pastāstīja Zanda Kalniņa Lukaševica, šobrīd Latvija sniedz palīdzību pārsvarā Gruzijā, Ukrainā, Moldovā, kā arī Centrālāzijas valstīs. Piemēram, Ukrainā kinologiem tiek mācīts, kā robežu drošību var uzlabot suņi, bet Centrālāzijā notikuši projekti, kas vērsti pret vardarbību pret sievietēm.

Arī cilvēku ikdienas izvēles rada izmaiņas sabiedrības vienlīdzībā. Ir veidi, kā, dzīvojot Latvijā, iespējams, atbalstīt, piemēram, kafijas audzētājus Kolumbijā un rūpēties par to, lai viņi saņemtu godīgu samaksu. Piemēram, iegādājoties "Fair trade (Godīgā tirdzniecība)" produktus, cilvēks var būt drošs, ka ieguvējs būs ne tikai viņš pats un kompānijas īpašnieks, bet arī darbinieki, kas attiecīgo produktu ir radījuši. Būtiski aktualizēt jautājumu par Korporatīvās Sociālās atbildības būtiskumu.

Protams, izmaiņas neatrodas tikai veikalu plauktos. Līdz ar iesaistīšanos sabiedriskajās aktivitātēs ir pamats gaidīt, ka kaut kas arī mainīsies. Ilze Viņķele kā piemēru minēja atbalstu bēgļiem – arī migrācija un palīdzība bēgļiem ir saistīta ar nevienlīdzības mazināšanu, jo būtībā tā ir dzīves apstākļu uzlabošana tiem, kam šie apstākļi ir ļoti slikti.

Saīsināts atskats uz diskusiju "Vai Latvijas politika vērsta uz globāla un nacionāla mēroga nevienlīdzības mazināšanu finanšu resursu pieejamības attīstībai kontekstā". Pilna rasta versija pieejama ŠEIT.

Sākotnēji publicēts: <https://europa.eu/eyd2015/lv/latvia/posts/ka-mazinat-nevienlidzibu>